

Govor kao obaveza

Pierre Clastres

1974.

Govoriti pre svega znači imati pravo na govor. Ili drugačije, sprovođenje vlasti obezbeđuje dominaciju govora: gospodar je taj koji govori. Svoje poštovanje, pokornost ili strah podređeni mogu da izraze samo ćutanjem. Govor i vlast održavaju međusobni odnos tako što se težnja ka prvom ispunjava kroz osvajanje onog drugog. Čovek od vlasti – princ, despot, zapovednik – nije samo onaj koji govori, već i jedini izvor legitimnog govora. Jednog svakako osiromašenog, ali vema efikasnog govora, jer forma u kojoj se izražava – zapovest – kao odgovor prihvata samo poslušnost. Sami po sebi statički ekstremi, govor i vlast duguju svoje postojanje jedno drugom, ispunjavajući jedno drugo sadržajem. Iako se čini da je to njihovo prožimanje iskonsko i da nadilazi istoriju, ono je ipak deo nje: u burnim istorijskim previranjima, kada bi snage koje su pretile da ih potpuno razdvoje i unište bile poražene, govor i vlast mogu se posmatrati u trenutku svog susreta. Osvojiti vlast znači osvojiti pravo na govor.

Naravno, sva gornja zapažanja odnose se pre svega i u najvećoj meri na društva zasnovana na podeli nadređeni/ podređeni, gospodari/ robovi, vođe/ građani, itd. Glavni znak te podele je čvrsta, nesvodiva i možda nepovratna činjenica vlasti odvojene od društva kao celine, budući da njome raspolaže svega nekolicina. Vlast odvojena od društva, od sada se sprovodi se nad društvom i ako je potrebno protiv društva. U tom smislu, pažnja je do sada bila usmeravana na čitav niz društava sa državom, od najstarijih despotija i savremenih totalitarnih država, do modernih demokratija, čiji državni aparat, uz sav njihov liberalizam, ništa manje ne insistira na daljinskoj kontroli društva putem prava na legitimno nasilje.

Vlast i govor, govor i vlast, ruku pod ruku: navikli smo da u tome vidimo nešto sasvim prirodno. Ipak, činjenice koje je sakupila etnologija ne mogu se ignorisati: svet primitivnih društava – još jednom, društava bez države – nudi nam, začudo, dokaze o istom savezništvu govora i vlasti koje postoji i u društvima sa državom. Nad plemenom vlada poglavica, a njegova vladavina proteže se i nad jezikom plemena. U primitivnim američkim plemenima, na kojima se ovde najviše zadržavamo, poglavica – čovek od vlasti – u isto vreme drži monopol nad pravom na govor.

Pitanje koje se kod Divljaka postavlja nije „ko je tvoj poglavica?“, već „ko je među vama onaj koji govori?“. Gospodar reči je onaj koji se u mnogim grupama naziva poglavicom.

Tako izgleda da vlast i govor ne mogu biti posmatrani odvojeno, budući da je njihova jasna metaforička veza uočljiva kako kod primitivnih društava, tako i kod onih sa državom. Ali, bilo bi pogrešno kada bi na ovom mestu odustali od daljeg istraživanja. Isti radikalni prekid koji razdvaja društva na ona sa državom i ona bez države, utiče i na vezu vlasti i govora u tim društvima. Kako ta veza funkcioniše u društvima bez države? Primer indijanskih plemena u tom pogledu je više nego rečit.

Veza između vlasti i govora u isto vreme je sasvim prividna i veoma duboka. Ako je u društvima sa državom govor pravo Vlasti, u društvima bez države to je njena obaveza. Ili, drugačije rečeno, indijanska društva ne priznaju pravo govora poglavici zato što je poglavica: oni očekuju da čovek kome je suđeno da bude poglavica dokaže svoje vladanje rečima. Pleme zahteva da ga čuje. Poglavica koji mu se ne obraća nije više poglavica.

Da ne bude zabune, ovde ne mislim na sklonost, tako dragu mnogim Divljacima, prema govorničkoj veštini i lepom, uzvišenom izražavanju. Ovde nije reč o esteticu, već o politici. Čitava politička filozofija primitivnog društva može se sagledati kroz obavezu poglavice da bude Govornik. To je tačka u kojoj vlast širi svoj prostor, ali na neočekivani način. Upravo priroda tog dobro uvežbanog govora, kojeg pleme tako skrupulozno očekuje da čuje, ukazuje na pravo mesto koje vlast zauzima unutar primitivnog društva.

Šta poglavica govori? Kako uopšte izgleda taj govor? Pre svega, to je ritualni čin. Skoro bez izuzetka, vođa se obraća grupi tokom dana, u zoru i pred sumrak. Protežući se u svojoj ležaljci ili sedeći pored svoje vatre, poglavica počinje da glasno izgovara očekivani govor. Pri tom, on zaista mora da bude veoma glasan, ako želi da ga neko čuje; jer, dok on govori, ljudi se ne okupljaju oko njega, žagor ne prestaje, svi nastavljaju da gledaju svoja posla, kao da se ništa ne događa. Poglavica ne govori zato da bi ga neko slušao. Paradoks: niko ne obraća pažnju na poglavicu koji govori. Ili, tačnije, svi se prave kao da ga ne primećuju. Ako poglavica, po pravilu, mora da preuzme ulogu Govornika, ljudi kojima se obraća dužni da se prave kao da ga ne čuju.

S jedne strane, oni time ne gube mnogo. Zašto? Zato što poglavica, ma koliko bio opširan, doslovno ne govori ništa. Njegovo govor sastoji se od mnogo puta ponovljenih pohvala na račun tradicionalnog načina života: „Naši preci su dobro živeli sledeći drevne običaje. Zato sledimo njihov primer, ako želimo da živimo u miru i slozi.“ I to je doslovno sve. Zato ne treba da nas čudi što se zbog toga niko ne uzbuđuje.

Šta sam čin govora označava u ovom slučaju? Zašto poglavica mora da govori, ako ne kaže ništa? Kom to zahtevu udovoljava ovaj prazan govor koji dolazi iz prividnog sedišta vlasti?

Govor poglavice je prazan upravo zato što to nije govor Vlasti. U društvima bez države poglavica nije nosilac vlasti. Iz toga sledi da njegova reč nikada ne može postati reč Vlasti, autoriteta. A naredba? Upravo to je ono što poglavica nikada ne bi mogao da izgovori; to je sadržaj kojem se ne dozvoljava da ispuni njegov govor. Poglavica koji bi tako nešto pokušao suočio bi se sa totalnom neposlušnošću, a verovatno bi uskoro bio razrešen svoje dužnosti. Poglavica dovoljno lud, ne toliko da zloupotrebi vlast, koju ionako nema, nego da uopšte pomisli da stekne bilo kakvu vlast, odmah biva napušten. Primitivno društvo odbija svaki oblik separatne vlasti, jer je ono, a ne poglavica, jedini nosilac vlasti.

Primitivno društvo dobro zna da je nasilje suština svake vlasti. Čvrsto se držeći tog stava, ono *neprestano razdvaja moć od institucije vlasti*, naredbu od poglavice. Upravo oblast govora omogućava da se povuče jasna crta koja naglašava tu razdvojenost. Dopuštajući poglavici da se kreće *samo u oblasti govora* – a to znači: *u oblasti koja je sušta suprotnost nasilju* – pleme postiže da sve stvari ostanu na svom mestu: Vlast ostaje isključivi posed društvenog bića; nikakav drugačiji raspored snaga ne sme da poremeti takav društveni poredak. Obaveza poglavice da govori, da redovno isporučuje taj uvek isti, prazan govor koji duguje plemenu, i koji predstavlja njegov neotplativ dug, upravo je onaj mehanizam koji sprečava da čovek Govora postane čovek Vlasti.

Pjer Klastar, 1974.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright



Pierre Clastres
Govor kao obaveza
1974.

„Le devoir de parole“, *La Société contre l'état*, Editions de Minuit, Paris, 1974; „The Duty to Speak“, *Society Against the State: Essays in Political Anthropology*, Urzone Inc., Zone Books, NYC 1998 (1989); Pjer Klastar, *Društvo protiv države: Eseji iz političke antropologije*, Porodična biblioteka br. 2, 2002.

Preveo Aleksa Golijanin, 2002. <http://anarhija-blok45.net>

anarhisticka-biblioteka.net